

gun alternatif neşriyata yönelmesi, fuhuşa karşı son derece etkin bir mücadele dönemine girildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "Fıhş" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "sfh" md.; Sinsinck, *el-Mu'cem*, "fıhş", "l'an" md.leri; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "fıhş" md.; *Müsned*, II, 507; IV, 78; Buhârî, "Edeb", 38, 39, 48, 82, "Büyü", 113, "Talâk", 31, 34, 35, "Nikâh", 36; Müslim, "Birr", 73, "Selâm", 11, 154, 155, "Müsâkât", 40, 41, "Li'an", 9, 12; Tirmizî, "Nikâh", 6, "Birr", 47, 59; Eflâtin, *Devlet* (trc. Sabahattin Eyyüboğlu — M. Ali Cimcoz), İstanbul 1985, s. 148-149; İmruülkays v.dğr., *Yedi Askı: el-Mu'allakatü's-seb'â* (nşr. ve trc. Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul 1943, s. 20-21; İbn Hişâm, *es-Sire*², II, 433-434; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 184-185; Taberî, *Câmi'u'l-bejân*, Beyrut 1405/1984, XXVIII, 78; Gazzâlî, *İhyâ* (trc. Ahmed Serdaroglu), İstanbul 1974, III, 126, 127; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 415; Makrîzî, *el-Hıta*, I, 89; *Tecrid Tercemesi*, II, 481-482; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 519; Mazhar Osman Uzman, *Tababet-i Ruhiye* (İstanbul 1325-26), İstanbul 1947, II, 318-416; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bulâğu'l-ereb*, II, 3-5; Hilmi Ziya Ülken, *Aşk Ahlakı* (İstanbul 1931), İstanbul 1981, s. 242-243; Elmâlılı, *Hak Dini*, V, 3473 vd., 3512; Mez, *el-Hađâretü'l-İslâmiyye*, II, 141-150; Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın* (İstanbul 1965), İstanbul 1992, s. 210-227; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 133-145, 533-546; Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, İstanbul 1974, VIII, 16-19; Hasan İbrâhim, *İslâm Tarihi*, I, 432; Zafer Toprak, "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevî Hastalıklar (1914-1933)", *TT*, VII/39 (1987), s. 31-40; R. Ekrem Koçu, "Fuhuş", *İst.A*, VII, 5855-5863; a.mlf., "Baskın", *a.e.*, IV, 2141-2152.

NEBİ BOZKURT

FUKAHÂ-i SEB'Â

(الفقه السبعة)

Medineli yedi tâbiîn fakihî.

Sahâbe döneminden itibaren yetiştirildiği âlimlerle başlı başına bir mektep oluşturan ve İslâm hukuk metodolojisi-ne **amel-i ehl-i Medîne*** kavramının girmesine zemin hazırlayan Medine'de tâbiîn dönemi fakihlerinden yedisi ayrı bir şöhret kazanmıştır. Bunlardan Urve b. Zübeyr b. Avvâm (ö. 93/712), Saîd b. Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah, Hârice b. Zeyd, Süleyman b. Yesâr ve Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir (ö. 107/725) üzerinde ittifak varsa da yedinci fakih için Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf ve Sâlim b. Abdullah b. Ömer olmak üzere üç farklı isim zikredilmektedir. Bu yedi fakih-ten bazıları hadis ve eser rivayetinde ön

plana çıkarken çoğunluğu fetva ve ictihad konularında meşhur olmuştur. Bunların önderlik ettiği Medine fukahasını re'y ekolünü temsil eden Irak fakihlerinden ayıran en önemli özellik, hakunda herhangi bir hüküm bulunmayan hususlardaki ihtihadlarında kıyas yerine daha çok adalet çerçevesi içinde halkın yararına olan çözümleri (maslahat) gözetmeleri ve farazî hususlarda fetva vermemeleridir.

Medine'de tâbiîn döneminin birinci nesil fakihleri ve özellikle bunlar arasında ayrı bir konuma sahip bulunan fukahâ-i seb'â Hz. Ömer, Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Ömer, Hz. Osman, Hz. Âişe, Abdullah b. Abbas gibi fakih sahâbilerin Kur'an ve hadis bilgisinin, fikhî görüş ve usullerinin Nâfi', Zührî, Ebû'z-Zinâd, Rebîa-türre'y, Yahyâ b. Saîd gibi bir sonraki nesil teşkil eden Medineli fakihlere geliştirilerek aktarılmasının yanı sıra Medine fikhî ekolünün oluşmasında da önemli bir rol üstlenmişlerdir (bk. EHL-i HADİS). İslâm coğrafyasının genişlemesi, sosyokültürel şartların değişmesi ve yeni fikhî meselelerin gündeme gelmesi karşısında bu fakihlerin ortaya koyduğu tavır ve getirdiği çözümlerin, sonraki dönemde daha da netleşen fikhî ekolleşme ve metodolojinin, özellikle de Medine fikhinin teşekkülünde önemli bir payı olmuştur.

Bazı araştırmacılara göre, ilk fikhî ekolünü oluşturan bu yedi âlime atfen yaşadıkları döneme "fukahâ-i seb'â asrı" denmektedir. Medine'deki tâbiîn ulemâsının, isimleri üzerinde dahi tam bir mutabakat sağlanamayan bu yedi fakih-tin ibaret olmadığını belirten Joseph Schacht'ın iddiasına göre Tahâvî'nin (ö. 321/933) *Şerhu Me'âni'l-âşârı* ile (I, 163) Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin (ö. 356/967) *el-Eğânî'si* (VIII, 96) fukahâ-i seb'â kavramına yer veren ilk kaynakları teşkil etmektedir; dolayısıyla hicrî I. asrın sonlarında bilinmeyen bu terim sonradan uydurulmuştur. Tâbiîn dönemi Medine ulemâsının bu yedi fakihten ibaret olmadığı tarihî bir gerçektir. Ancak altı isim üzerinde birleşen kaynakların sadece yedincisinde ihtilâfa düşmesi, ayrıca fukahâ-i seb'â kavramının Tahâvî ve İsfahânî'den bir asır önce yaşamış bulunan İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sında yer alması Schacht'ın tesbitinin sağlıklı olmadığını göstermektedir. Ebû'z-Zinâd'ın (ö. 130/748) "haddesenî es-seb'â" diye hadis rivayet ettiğine dair haberlerden (İbn Sa'd, s. 319) anlaşıl-dı-

ğına göre fukahâ-i seb'â tabiri daha hicrî II. yüzyılın başlarında bilinmekteydi. Ayrıca Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd'ın (ö. 174/790) *Kitâbü Re'yü'l-fukahâ'i's-seb'â min ehl-i-Medîne ve ma'hteletü fih* adıyla bir eser yazdığına (İbnü'n-Nedîm, s. 315) bakılırsa hicrî II. yüzyılın ortalarında bu yedi âlimin ihtihadlarının topluca ve karşılaştırmalı bir şekilde ele alındığı anlaşılır. İbn Hazm da hicrî II. yüzyıl âlimlerinden Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in fukahâ-i seb'anın üzerinde ittifak ettiği görüşleri bir araya getiren bir eser telif ettiğinden bahsetmektedir (*el-İhkâm*, II, 113).

Mâlikîler'i, icmâ Medine ehliyle sınırlı tuttıkları yönündeki bir iddiadan hareketle tenkit edenler arasında, Mâlik b. Enes'e göre icmâm fukahâ-i seb'anın ittifakından ibaret sayıldığı görüşüne yer verenler de bulunmaktadır (meselâ bk. Gazzâlî, s. 314). Ancak kaynaklarda doğruluğunu belgeleyen bir delille rastlanmayan bu iddia bazı Mâlikî müelliflerince reddedilmiştir (Kâdî İyâz, I, 71).

Fukahâ-i seb'anın fikhî görüşleriyle ilgili olarak Abdullah b. Sâlih b. Abdullah er-Rüseynî tarafından *Fıkhü'l-fukahâ'i's-seb'â ve eşerühü fi fıkhil-İmâm Mâlik* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Mekke, Câmîatü Ümmi'l-kurâ, 1392/1972).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât: el-mütemmim*, s. 319; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, Leknev 1301-1302, I, 163; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Bulak 1285, VIII, 96; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 315; İbn Hazm, *İhkâm* (nşr. Ahmed Şâkir), Kahire, ts. (Matbaatü'l-âsime), II, 113; Hatîb, *el-Esmâ'ü'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 610-611; Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kalem), s. 39-46; Gazzâlî, *el-Menhâl*, s. 314; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, I, 71; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkî'in*, I, 23; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğıyye*, Haydarâbâd 1332/1914, II, 421-422; *Tecrid Tercemesi*, I, 35; Sehâvî, *Fet-hü'l-muğış*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), III, 159-162; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 19-20; M. Ebû Zehre, *Mâlik*, Kahire 1952, s. 277-278; a.mlf., *el-İmâmü's-Şâdik*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 165-170; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'ışü'l-ħaşîs*, Kahire 1377/1958, s. 194; M. Esad Kılıçer, *İslâm Fikhında Re'y Tarafatları*, Ankara 1961, s. 29-31; Ali Hasan Abdülkâdir, *Nazratün 'amme ft târihi'l-fikhil-İslâmî*, Kahire 1965, s. 140-150; J. Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence*, Oxford 1975, s. 243-246; Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî*, I, 291-294; Mennâ el-Kattân, *et-Tesrîf ve'l-fikh fi'l-İslâm*, Beyrut 1406/1985, s. 229; İbrahim Kâfi Dönmez, "Amel-i Ehl-i Medîne", *DA*, III, 25.

CENGİZ KALLEK